

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF USING THE FRANCHISING IN UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню особливостей використання франчайзингу на ринку України. Доведено актуальність та важливість використання франчайзингу як механізму економічного розвитку в країні. Проаналізовано сучасний стан франчайзингу в Україні. Виявлено основні проблеми, які стримують розвиток франчайзингу в Україні. Розроблено способи вирішення проблемних ситуацій з метою оптимізації розвитку франчайзингу. Франчайзинг являє собою унікальний механізм взаємодії між малим, середнім та великим бізнесом в країні та поза її межами, адже поєднує в собі всі бізнесові ланки. При цьому наявні безумовні переваги для кожного з учасників франчайзингової діяльності. Україна переживає період становлення ринкових відносин та інтегрування української економіки у міжнародний ринок. Розвиток бізнесу в Україні супроводжується нестабільною політичною та економічною ситуацією, високий рівень безробіття. У цей, важливий для країни час, франчайзинг може стати рушійною силою, яка значно прискорить цей процес. Попри те, що франчайзинг широко використовується на міжнародній арені та широко поширений в таких розвинених країнах як США, Великобританія, Іспанія, Франція, Італія, Німеччина і навіть Польща, для економіки України це все ще відносно нове явище. Зародження франчайзингу в Україні припадає на 1999р.

Виходячи з досвіду країн з високорозвинутою економікою, можна сказати, що франчайзинг є дієвим інструментом, що забезпечує розвиток малого, середнього і великого бізнесу, а це, в свою чергу, позитивно впливає на розвиток економіки країни в цілому. Отже, для того щоб розробити стратегію виведення українського бізнесу зі стану кризи через розвиток малих і середніх підприємств, застосувавши при цьому таку форму організації їх діяльності, як франчайзинг, потрібно проаналізувати сучасний стан ринку франчайзингу України і світу та оцінити тенденції розвитку даної галузі.

Ключові слова: франчайзинг, франчайзі, франчайзер, роялті, комерційна концесія.

The article is devoted to the study of the features of franchising in the Ukrainian market. The importance of using franchising as a mechanism of economic development in the country is proved. The current state of franchising in Ukraine is analyzed. The main problems that restrain the development of franchising in Ukraine are revealed. The ways of solving problem situations are developed for the purpose of optimization of franchising development. Franchising is a unique mechanism of interaction between small, medium and large businesses in the country and beyond, because it combines all business links. In this case, there are unconditional advantages for each of the franchisees. Ukraine is experiencing a period of formation of market relations and integration of the Ukrainian economy into the international market. The development of business in Ukraine is accompanied by an unstable political and economic situation, high unemployment. At this time, important for the country, franchising can become a driving force that will

significantly accelerate this process. Despite the fact that franchising is widely used in the international arena and widely distributed in such developed countries as USA, UK, Spain, France, Italy, Germany and even Poland, it is still relatively new to the Ukrainian economy. The birth of franchising in Ukraine accounted for 1999. Based on the experience of highly developed economies, franchising can be said to be an effective tool for the development of small, medium and large businesses, which in turn positively affects the development of the country's economy as a whole. Therefore, in order to develop a strategy for the Ukrainian business to be removed from the crisis through the development of small and medium-sized enterprises, using the form of organization of their activities, such as franchising, it is necessary to analyze the current state of the franchising market in Ukraine and the world and to assess trends in the industry.

Keywords: franchising, franchisee, franchiser, royalties, commercial concession.

Вступ. Якщо охарактеризувати франчайзинг простим та елегантним способом, то виявиться що він являє собою «оренду» відомої компанії з усіма її торговими знаками та технологіями ведення бізнесу. Така модель є безпрограшною як для «орендаря» (франчайзі), так і для «орендодавця» (франчайзера), адже перший отримує можливість стати частиною успішного бізнесу з великою вірогідністю на успіх, а останній отримує стрімкий розвиток власної корпорації і грошову винагороду у вигляді роялті.

Франчайзингова діяльність в Україні зародилася в 1993 році, з появою перших франчайзингових договорів. Через чотири роки, в Україні був відкритий перший ресторан найбільш відомої у світі франшизи McDonald's.

Проте, за роки своєї діяльності на території України, корпорація McDonald's не почала залучати партнерів-франчайзі, виступаючи при цьому єдиним власником усіх 72 ресторанів, які було відкрито за цей період. Така позиція пояснюється тим, що керівництво однієї з найкращих франшиз світу надзвичайно вимогливо ставиться до потенційних франчайзі та країн, де вона веде свою діяльність.

Становлення саме українського франчайзингу розпочалося у 1999р, з появою українського бренду Pizza Celentano. Вже у 2001 році було створено Асоціацію франчайзингу України, а головою директорату асоціації було призначено Андрія Кривоноса. Асоціація франчайзингу надає всебічну підтримку українським франчайзерам і франчайзі, захищає їх права та інтереси, сприяє розвитку франчайзингу в Україні в цілому [1].

Однак, незважаючи на всю привабливість франчайзингу для українського ринку існує ряд проблем, які суттєво стримують розвиток даного виду бізнесу на території України. До таких проблем слід віднести такі: в досить висока вартість франшизи; загострення проблем на ринку праці; високий рівень тіньової економіки; малий бізнес перебуває у стані обмеження фінансовими ресурсами; недосконала нормативно-правова база.

Тема франчайзингу в Україні, зокрема аналізу сучасного стану, у сучасному світі досліджується українськими вченими досить широко. Це питання вивчається у публікаціях таких українських вчених: Петришин Н.Я. [1], Островерха Л.Ю. [2], Макаренко Т.Є.[4], Паніна Ю.С. [5], Жемуха В.Й. [5].

Постановка завдання. Під час проведення аналізу стану сучасного ринку України з використання франчайзингу, було встановлено наступні завдання: проаналізувати сучасний стан франчайзингу в Україні; виявити основні проблеми, які стримують розвиток франчайзингу в Україні; розробити способи вирішення проблемних ситуацій з метою оптимізації розвитку франчайзингу.

Методологія. Для вирішення поставлених завдань у роботі застосовано різні методи дослідження, зокрема як загальнонаукові – аналізу і синтезу; індукції та дедукції, так і спеціальні – системний та комплексний підходи (під час розробки рекомендацій щодо розвитку франчайзингу на території України).

Результати дослідження. За останні 18 років кількість франчайзерів в Україні значно зростає. Станом на 2018 рік, кількість франчайзерів склала 427, що стало на 18% більше в порівнянні з 2017 роком (рис. 1). Найбільше скорочення торговельних мереж відмічалось у 2008-2009 рр. (на 35 % в порівнянні порівняно з попередніми роками), що стало наслідком фінансово-економічної кризи, яка погіршила загальні умови функціонування підприємств, негативно вплинула на показники зайнятості. Найбільшого значення було досягнуто у 2015 році, коли кількість франчайзерів склала 565, після чого розпочався період спаду 2015-2017рр, що було зумовлено тяжким економічним становищем країни, та воєнно-політичним конфліктом України з Росією[2].

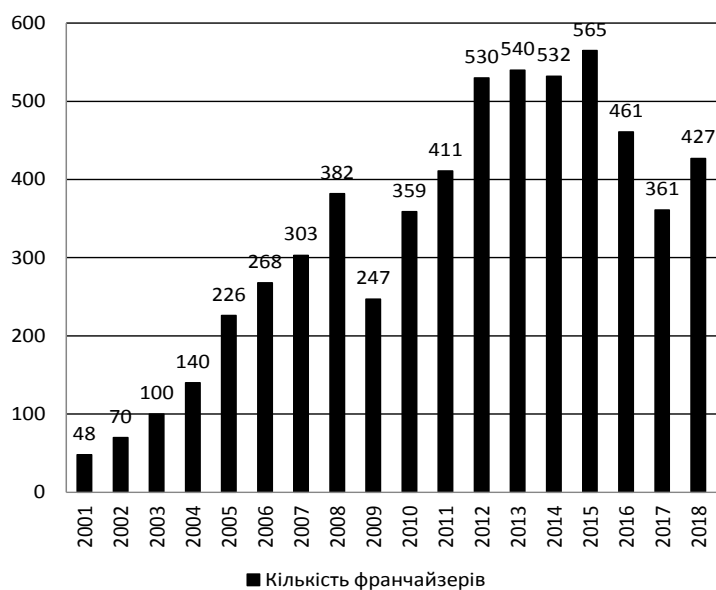

Рисунок 1 – Динаміка кількості франчайзерів в Україні, 2001-2018рр.
Джерело: розроблено авторами на основі [2]

Якщо проаналізувати структуру об'єктів франчайзингу, то виявиться, що на 2017 рік по Україні було зареєстровано 16 тис. 536 об'єктів, з яких 4,269 тис. (25,8%) становлять приватні об'єкти самих франчайзерів, а 12,267

тис. (74,2%) об'єктів були утворені за рахунок продажу франшиз до франчайзі (рис.2). Ці дані яскраво свідчать про ефективність механізму розширення власного бізнесу за допомогою ведення франчайзингової діяльності.

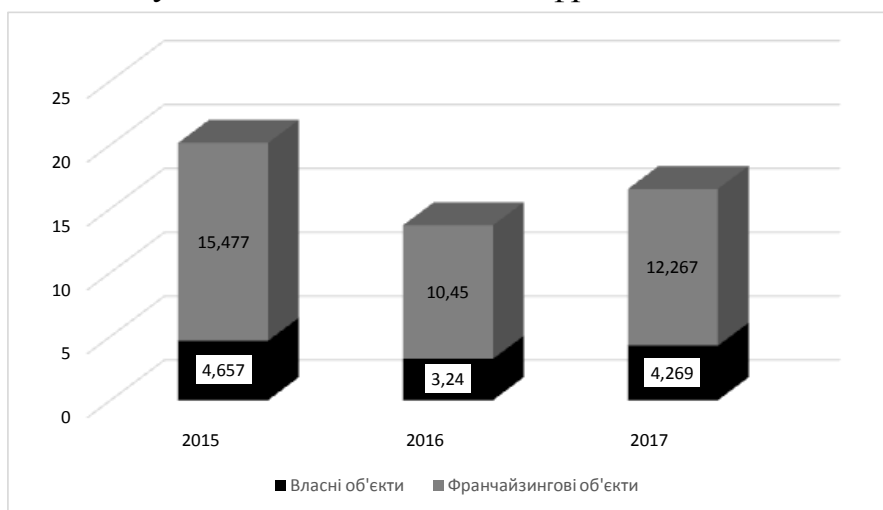

Рисунок 2 – Кількість власних і франчайзингових об'єктів компаній, тис. об'єктів.

Джерело: розроблено авторами на основі[3]

Аналізуючи галузевий розріз франчайзингу було з'ясовано, що у 2017 році найбільшу частку об'єктів франчайзингової діяльності зайняли споживчі послуги, склавши при цьому 45,2% від загальної кількості, найменша частка належить послугам ритейл (15,35%), громадське харчування зайняло 39,45% від загальної кількості (рис. 3).

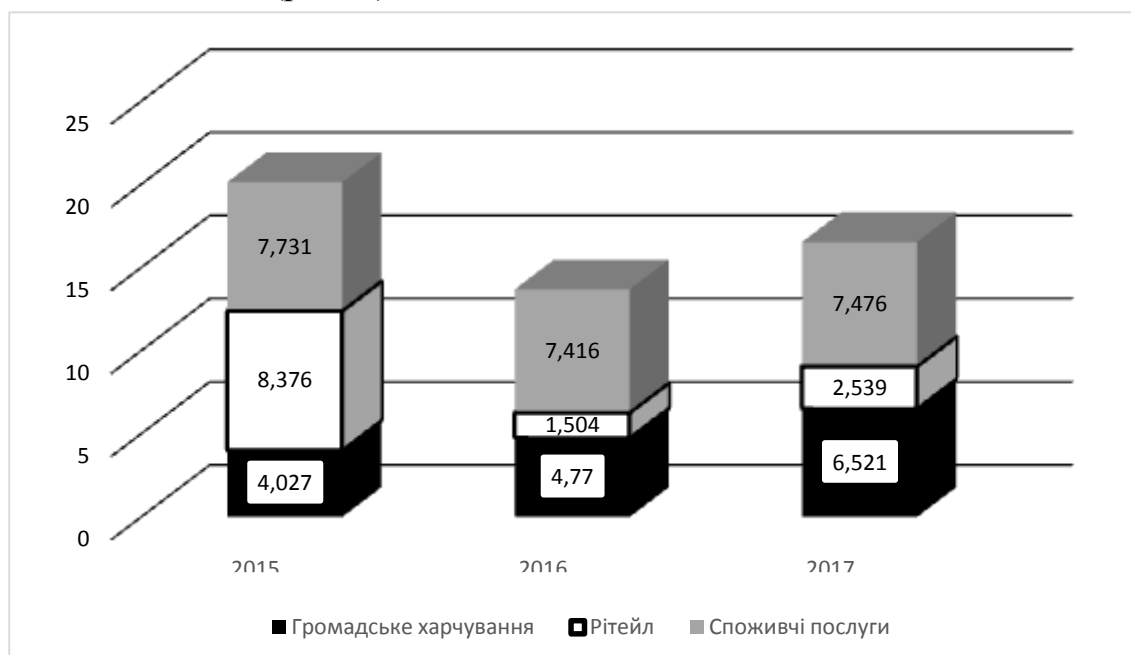

Рисунок 3 – Кількість власних і франчайзингових об'єктів компаній у галузевому розрізі, тис. об'єктів.

Джерело: розроблено авторами на основі[3]

Цікава ситуація простежується у франчайзингу з позиції галузевого розрізу. Так, у 2015 році, найбільша частка належала ритейл-послугам (41%), але у 2016 році їхня частка скоротилися на 82%, що пояснюється нестабільним економічним положенням та переформовування ритейл послуг в мережу Інтернет. У 2017 році найбільша частка дісталася споживчим послугам (45%), ритейл-послуги зросли на 168% в порівнянні з 2016 роком [4].

Незважаючи на позитивну тенденцію до зростання франчайзингових відносин в Україні, існує ряд проблем, які суттєво сповільнюють його розвиток. Аналізуючи основні проблеми, з якими зіштовхується франчайзинг в Україні, варто розподілити всі чинники на дві категорії:

- макроекономічні (ті, які формують контур існування такої форми ведення бізнесу як франчайзинг);
- специфічні (ті, що безпосередньо впливають на реалізацію ініціатив у сфері франчайзингу) [5].

До макроекономічних чинників можна віднести наступні:

1. Загострення проблем на ринку праці.

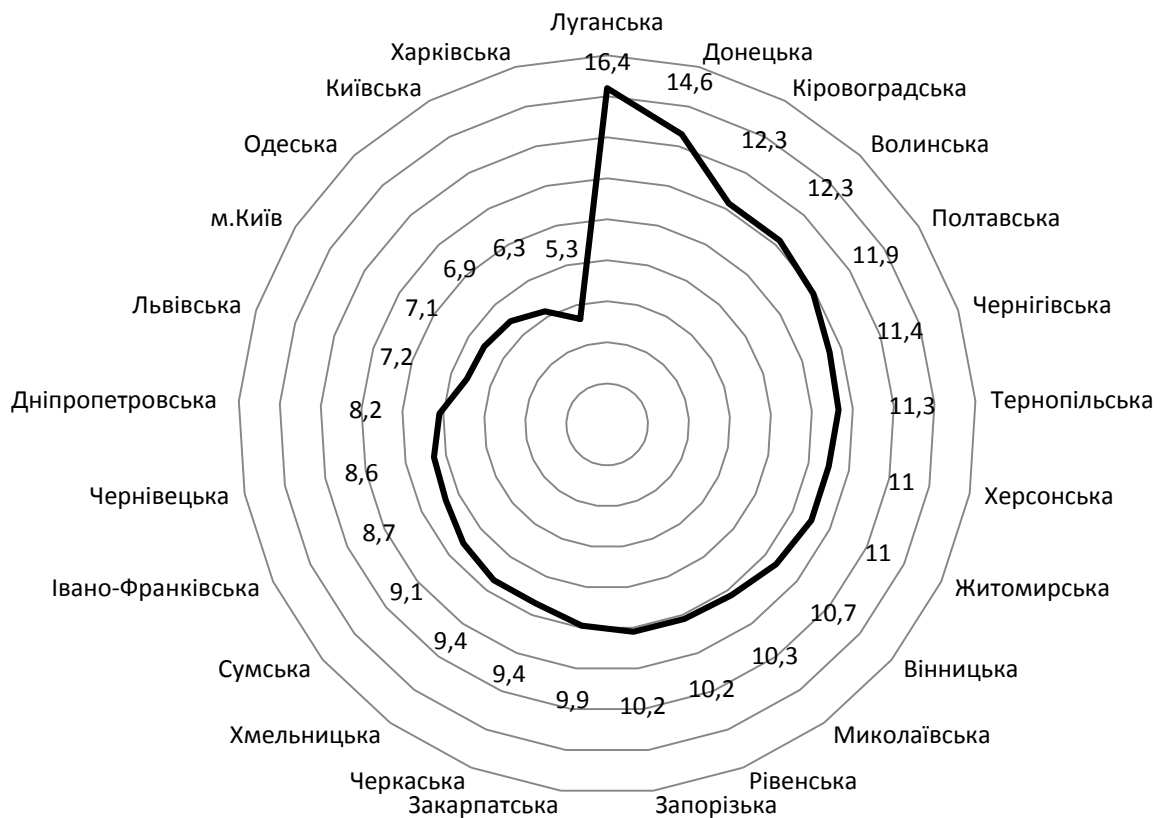

Рисунок 4 – Рівень безробіття серед працездатного населення (за методологією МОП) у розрізі регіонів України у 2018 році, %

Джерело: розроблено авторами на основі[6]

Рівень безробіття в останні роки повільно але поступово зростає. Станом на 2018 рік, кількість офіційно зареєстрованих безробітних склала близько 10%. Найбільший рівень безробіття в Луганській та Донецькій областях, який складає 16,4 і 14,6% відповідно, що пояснюється діючим

воєнно-політичним конфліктом між Україною та Росією (рис.4). В Кіровоградській області рівень безробіття складає 12,3 %, що також негативно позначається на економічному становищі країни. Найменший рівень безробіття належить Харківській області (5,3%).

При цьому все ще існує значна частка населення, у т. ч. працюючого, розмір середньодушового доходу якого залишається нижчим за прожитковий мінімум, що свідчить про невтішні тенденції щодо поширення бідності серед населення. Все це призводить до зниження купівельної спроможності населення та зменшення попиту на внутрішньому ринку України.

2. Високий рівень тінізації економіки, який свідчить про високий рівень корупції, що негативно позначається на розвитку міжнародного франчайзингу на території України. Хоча рівень тінізації економіки у 2018 році знизився на 4 в.п. в порівнянні з 2017, ще зарано говорити про позитивні зрушення, адже він становить 33%, що є суттєвим сповільнювачем для місцевих та іноземних інвесторів, які неохоче вкладають свої інвестиції у розвиток українського франчайзингу [7].

Серед специфічних чинників, які суттєво впливають на розвиток франчайзингу в Україні слід виділити наступні:

1. Недосконалість нормативно-правової бази.

За ступенем розвитку правового поля франчайзингові відносини в Україні відносять до законодавчо не підкріплених, оскільки на сьогодні не існує жодного нормативно-правового акту, який би їх безпосередньо регулював, адже норми ЦКУ та ГКУ охоплюють лише одну з його форм – комерційну концесію. Правомочність укладення договору франчайзингу впливає лише з ст. 42 Конституції України у відповідності з якою кожен має право на підприємницьку діяльність не заборонену Законом [8].

2. Висока вартість франшизи.

В залежності від популярності франшизи, ціни на неї можуть значно різнитися. В середньому інвестиції у франшизу становлять від 5 до 20 тис дол., згідно асоціації франчайзингу України [9]. Але цифри можуть сягати 2 млн. дол., якщо мова йде про таку франшизу як McDonald's. Саме тому, розпочати бізнес за допомогою франчайзингу досить недешево, з точки зору малих підприємців.

Виходячи з наявних проблем необхідно розробити комплекс дій на державному рівні, які будуть прискорювати розвиток франчайзингу на території України. Для цього запропоновано зробити наступне:

– для збільшення купівельної спроможності громадян необхідно зменшувати рівень безробіття в країні, залучаючи при цьому нові робочі місця за допомогою франчайзингу та інших механізмів реалізації трудових ресурсів;

– провести ряд реформ, спрямованих на процеси детінізації української економіки а також посилити боротьбу з корупцією, що дозволить збільшити довіру великих іноземних франчайзерів до українського ринку. Окрім цього, ці заходи посилять економічне становище країни, адже ці реформи збільшать кількість фінансових надходжень в державний бюджет;

– з позиції нормативно-правової бази франчайзинг необхідно затвердити на законодавчому рівні, створивши при цьому закон «Про франчайзинг», який дозволить чітко прописати всі необхідні положення, права та обов'язки учасників франчайзингових відносин;

– для заохочення ведення франчайзингової діяльності державі слід послабити фінансове навантаження на бізнесменів, які купуватимуть франшизи. Необхідно давати не менше одного року новому володареві франшизи для поступового розвитку і закріпленню на ринку, не здійснюючи перевірки у цей період. Також, банкам слід видавати кредити по зменшеним відсотковим ставкам у разі придбання франшизи, що неодмінно стимулюватиме інвесторів розпочинати свою діяльність саме за допомогою франчайзингу.

Це лише початкові етапи, які пропонується запроваджувати для подальшого розвитку франчайзингу на території України.

Висновки. Проаналізувавши сучасне становище франчайзингу в Україні можна впевнено сказати про великий потенціал даного напрямку. Надзвичайно вигідна економічна модель франчайзингу, яка охоплює одразу малий, середній і великий бізнес свідчить про створення позитивного економічного ефекту на економіку України в цілому.

Однак слід не забувати про наявність ряду чинників, які досить суттєво сповільнюють розвиток франчайзингу в Україні.

За підсумками проведеного дослідження варто зазначити, що всі запропоновані рішення повинні вирішуватися на державному рівні, супроводжуючись при цьому прийняттям відповідних реформ та законів. Тільки тоді буде можливо подолати вищезгадані проблеми, які заважають франчайзингу стати невід'ємною частиною української економіки.

Дані рішення спрямовані на створення збалансованої програми розвитку франчайзингу на території України як на макро- так і на мікроекономічному рівні.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення та аналіз облікового відображення фінансових потоків франчайзингу в Україні з метою поглиблення знань правового механізму франчайзингу.

Література:

1. Петришин Н. Я. Історія франчайзингу в Україні. Офіційний сайт міжнародної консалтингової компанії Franchising Full Cycle. URL: <https://ffc.expert/uk/blog/istoriya-franchajzingu-v-ukrayini/>

2. Островерха Л. Ю. Дослідження сучасного стану франчайзингу в Україні та світі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 7. С. 122-126.

3. Про франчайзинг : аналітичний звіт. Офіційний сайт компанії Franchise Group. URL: <https://franchisegroup.com.ua/about-company/franchising/>

4. Макаренко Т. Є. Проблеми розвитку франчайзингу в Україні. Людина і суспільство: Економічний та соціокультурний розвиток: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. 192 Рівне, 22 березня 2017 р.). Рівне: Рівненський інститут Університету «Україна», 2017. С. 36-43.

5. Паніна Ю.С. Правове регулювання договору франчайзингу в Європейському Союзі та Україні. Дис. канд. юр. наук; 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. 2017. 264 с.

6. Безробіття в Україні та світі. I півріччя 2018 року : аналітика. Офіційний сайт Економічного дискусійного клубу. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/bezrobittya-v-ukrayini-ta-sviti-i-pivrichchya-2018-roku>.

7. Рівень тіньової економіки в Україні в I кварталі 2018 року зменшився на 4 відсоткові пункти : аналітична записка. Урядовий портал : єдиний веб портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/riven-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini-v-i-kvartali-2018-roku-zmenshivsya-na-4-vidstokovi-punkti>.

8. Моторіна А. В., Безвершенко О. О. Франчайзинг в Україні. Проблеми і перспективи. [Електронний ресурс]. URL: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Pravo/73749.doc.htm

9. Асоціація франчайзингу України : веб-сторінка соціальної мережі Facebook. URL: <http://franchising.org.ua>.